

نقش رسانه‌ها (تلویزیون و اینترنت) در بروز آسیب‌های اجتماعی

جانفشان کامران^{۱۵۷}

فتیحی رقیه^{۱۵۸}

سلیمی رضا^{۱۵۹}

چکیده:

یکی از تحولات دوران معاصر که اثرات ژرفی در عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی به‌جای گذاشته است، رشد تکنولوژی رسانه‌ای می‌باشد. وقتی پدیده‌ای جدید وارد اجتماع می‌شود درحالی که بستر جامعه جهت پذیرش آن کاملاً مهیا نبوده و با هنجارهای جامعه در تعارض باشد، موجب بروز آسیب‌هایی بر پیکر جامعه خواهد شد. بدین منظور متن حاضر با هدف «بررسی تاثیرات رسانه‌های مدرن در بروز آسیب‌های اجتماعی»، و از روش توصیفی - کتابخانه‌ای بر اساس نتایج به‌دست آمده از تحقیقات انجام گرفته شده، گردآوری شده است. فناوری اینترنت و استفاده از تلویزیون‌های کابلی و فیلم‌هایی که در قالب سی‌دی و دی‌وی‌دی پخش می‌شوند به‌طور وسیع در جامعه گسترش پیدا کرده است و با تمام جنبه‌های زندگی تلفیق شده است. امروزه این فناوری‌ها نقش مهمی در زندگی نوجوانان و جوانان ایفا می‌کنند و این نقش به سرعت در حال افزایش است. لذا علی‌رغم جنبه‌های مثبت از قبیل آموزش و ارائه خدمات ارتباطی و... نباید از جنبه‌های منفی که ناشی از کاربرد نادرست این وسایل است غافل بود. بنابراین در جهان امروز فرهنگ رسانه‌ای، فراگیرترین و مسلط‌ترین فرهنگ تاثیرگذار در جامعه می‌باشد که باید با هشیاری، ترفندهای سودجویان و عوامل منحرف‌کننده جوانان را شناسایی و راه‌های درست استفاده از آن را مدنظر قرار داد. نتایج پژوهش‌هایی که تأثیر ابعاد منفی رسانه‌ها را مورد بررسی قرار داده‌اند حاکی از این است که استفاده نادرست از این امکانات منجر به آسیب‌هایی در اجتماع خواهد شد که بعضاً جبران ناپذیر خواهند بود. هر چند این رسانه‌ها دارای ابعاد مثبت فراوانی در زندگی بشر هستند اما بررسی این تحقیقات جای تأمل دارد تا بتوانیم از طریق اصلاح فرهنگ استفاده از رسانه‌ها از بروز آسیب‌های فرهنگی بر روی جامعه جلوگیری کرده در جهت پیشبرد اهداف جامعه اسلامی قدم‌هایی مثبت برداریم.

کلید واژه‌ها:

^{۱۵۷} - استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد واحد کرمانشاه

^{۱۵۸} - دانشجوی کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی و شاغل در آموزش و پرورش شهرستان ایلام

^{۱۵۹} - دانشجوی کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی و شاغل در آموزش و پرورش منطقه ماهیدشت کرمانشاه

مقدمه:

گسترش آسیب‌های اجتماعی از جمله مسائل اجتماعی عمده‌ای است که امروزه گریبانگیر بسیاری از جوامع کنونی خصوصاً جوامع جهان سوم که در حال گذر از سنت به مدرنیته هستند شده‌اند. هرگاه در یک نظام اجتماعی، رفتاری به‌طور مشخص با هنجارهای اجتماعی تعارض پیدا کند و باعث کاهش یا از دست دادن کارایی و عملکرد مثبت فرد، خانواده یا گروه‌های اجتماعی شود، این پدیده آسیب اجتماعی شناخته می‌شود.

آسیب‌های اجتماعی را پدیده‌ای اجتماعی می‌دانیم زیرا زاییده جامعه و اجتماع و ناشی از نوعی اختلال کارکردی و بی‌نظمی در ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی نظام اجتماعی است، از جهت دیگر آسیب‌های اجتماعی پدیده‌ای نسبی است، زیرا از جامعه‌ای به جامعه دیگر و از زمانی به زمان دیگر در یک جامعه تفاوت می‌پذیرد به دلیل ویژگی‌های فرهنگی متمایز و منحصر به فرد هر جامعه و تغییرات اجتماعی که یک جامعه در طول زمان شاهد آن است.

رسانه‌ها ستون اصلی تمدن جدید در بزرگراه‌های ارتباطی و اطلاعاتی هستند و به عبارتی یک میدان عمومی جدید برای گفتگوی میان انسان‌ها تلقی می‌شوند که از طریق آنها، همه می‌توانند با هم تماس بگیرند و ارتباط برقرار کنند و در واقع بدون رسانه‌ها و تکنولوژی جدید، جهان سیمایی دیگر خواهد یافت و پیامدی جز فنا و نابودی به همراه نخواهد داشت. اما علی‌رغم نقش مثبت رسانه‌ها در تکنولوژی جدید، نباید از تأثیرات منفی آن بر اجتماع مخصوصاً قشر نوجوان و جوان که ناشی از استفاده نادرست آنهاست غافل بود. در واقع رسانه‌ها به خودی خود پدیده‌ای خنثی هستند یعنی بالقوه نه خوب هستند و نه بد، بلکه این انسان‌ها هستند که با طرز به کارگیری و نحوه استفاده از رسانه‌ها، آن را به عنوان وسیله‌ای آسیب رسان و خطرناک و یا وسیله‌ای مفید و مثبت معرفی می‌نمایند. رشد فزاینده تکنولوژی رسانه‌ای امکان دسترسی مخاطبان به منابع را افزایش داده و خود منشأ تغییرات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در جوامع شده است. تأثیرات متفاوت این تغییرات بر افراد، گاهی شامل همان مشکلاتی خواهد بود که به فراگیری بی‌حد و حصر ارتباطات نسبت داده می‌شود. استفاده نادرست از تکنولوژی جدید، مخصوصاً رسانه‌هایی مانند تلویزیون‌های کابلی و اینترنت باعث مقاومت نسل جوان در برابر ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی شده و نتیجه این امر نابودی ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی، اضطراب و افسردگی، کج خلقی، بی‌قراری و از طرفی در عین حال که روابط افراد مخصوصاً نوجوانان در جهان مجازی افزایش می‌یابد در

مقابل از دامنه روابط آنان در جهان واقعی کاسته می‌شود. ضمن آن که احتمال لطمه دیدن آموزش نیز وجود دارد.

از آنجایی که دستگاه‌های تبلیغاتی استکبار و بنگاه‌های فرهنگی غرب برای سوق دادن جوانان به انحرافات و دورنگه داشتن آنها از ارزش‌های اخلاقی در همه کشورها از هیچ تلاشی دریغ نمی‌کنند و از طریق القائات فرهنگی، زمینه را برای گریز کاربران فراهم می‌کنند و موجب از خود بیگانگی و از دست دادن هویت فرهنگی آنها می‌شوند بنابراین برخورد مناسب با جهانی شدن، برخورد منطقی و انتخاب رویکرد عقلی در استفاده از فرصت‌ها و کمینه کردن تهدیدات در سایه مطالعه و تحقیق و شناسایی عوامل خطرزا برای جامعه امکان پذیر است. لذا آنچه در این نوشتار براساس تحقیقات انجام شده و به تناسب موضوع آورده می‌شود، با هدف آسیب‌شناسی در جهت شناخت تهدیدات اجتماعی ناشی از جهانی شدن در سایه تکنولوژی مدرن بوده و در پی پاسخ دادن به این سؤال هستیم که رسانه‌های مختلف چه تأثیری در بروز آسیب‌های اجتماعی دارند. امید است با اصلاح فرهنگ استفاده از تکنولوژی مدرن و با آسیب‌شناسی بیشتر و مطالعات جامع‌تر، جامعه را در جهت استفاده صحیح از رسانه‌ها یاری نموده و در این راستا خدمات شایانی انجام دهیم.

بیان مسئله

آنچه مسئله پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد بررسی تأثیر رسانه‌ها در بروز آسیب‌های اجتماعی از دیدگاه محققان می‌باشد که با هدف رسیدن به راهکارهای عملی جهت حل معضل آسیب‌های اجتماعی ناشی از کاربرد غلط رسانه‌ها و تکنولوژی مدرن انجام می‌پذیرد.

هدف تحقیق

تحقیق حاضر با هدف آسیب‌شناسی تأثیر تلویزیون و اینترنت بر جامعه نگارش و گردآوری شده است.

فرضیات تحقیق

- استفاده از تلویزیون‌های کابلی باعث بروز آسیب‌های اجتماعی می‌شود.

- استفاده از اینترنت باعث بروز آسیب‌های اجتماعی می‌شود.

آسیب‌های رسانه‌ها از ابعاد مختلف:

۱- آسیب‌های اجتماعی:

رسانه‌ها در این عرصه مشکلاتی پدید آورده‌اند که اهم آنها عبارتند از:

انتقال تکنولوژی جنایی:

رسانه‌های تصویری و سایر رسانه‌ها با ساخت فیلم‌ها و درج داستان‌های جنایی، از طریق همدل شدن نوجوانان و جوانان با قهرمان داستان‌ها و در نتیجه الگوسازی مجرمین و خلافکاران برای قشر جوان، ارزش و ارکان اعتقادی جامعه نزد این قشر فعال دچار دگرگونی شده است.

بسط و توسعه بی تفاوتی

فراوانی اخبار جرم و جنایت ایجاد نوعی بی تفاوتی در مردم می‌نماید.

بسط خشونت:

افزایش تولید و پخش اخبار و تصاویر جنایی، گسترش خشونت در جامعه را در پی دارد.

۲- در عرصه اخلاقیات:

استفاده نادرست از رسانه‌ها سبب مقاومت نسل جوان در برابر ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی شده و نتیجه این امر نابودی ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی بوده است. مهم‌ترین عوامل بروز این تبعات عبارتند از:

تلویزیون‌های کابلی

نوارهای ویدیویی و سی‌دی‌های غیرمجاز

۳- در عرصه اقتصادی:

تأثیرات سوءرسانه‌ها بر اقتصاد عبارتند از:

- تحریک و تغییر در الگوهای مصرف و میل به زیاده‌خواهی و تنوع طلبی.
- از بین بردن تعادل روانی انسان‌ها
- دگرگونی ارزش‌ها

۴- در عرصه فرهنگ:

فرهنگ وجه تمایز انسان از سایر موجودات عالم است که شامل تمامی دستاوردهای جامعه یا گروه نظیر: زبان، هنر، صنعت، حقوق، دانش، دین، اخلاق، سنت‌ها و حتی ابزار مادی می‌شود. بسیاری از اندیشمندان، رسانه‌ها را به درستی، ابزاری فرهنگی می‌دانند. زیرا از بطن فرهنگ بر می‌خیزد و با توجه به هر فرهنگ، کاربردی متمایز می‌یابد و سپس بر فرهنگ جامعه تأثیر می‌نهد.

پیدایش فرهنگ جهانی به وسیله همین ابزار امکان پذیر شده است. این ابزار، جهانی کوچک پدید آورده‌اند و ملل مختلف در اقصی نقاط جهان را همسایه یکدیگر ساخته‌اند. این دهکده جهانی نیازمند زبانی خاص و آداب و عاداتی معین است که در یک کلام فرهنگ جهانی خوانده می‌شود.

عضو برتر در این عرصه رسانه‌ها هستند که در اختیار کشورهای صاحب تکنولوژی برتر ارتباطی می‌باشند.

مک لوهان معتقد است: تحت تأثیر وسایل ارتباطی الکترونیکی انسان‌ها وارد مرحله‌ای جدیدی از زندگی اجتماعی می‌شوند که در آن طرز زندگی، نظام آموزشی، ادبیات، هنرها و به طوری که همه‌ی مظاهر فرهنگ انسانی دگرگون خواهد شد.

امروزه رسانه‌ها، تمام اوقات فراغت یعنی دنیای آزاد انسان‌ها را تسخیر کرده‌اند. انسان‌ها به میل و اراده‌ی خویش به رسانه‌ها روی آورده‌اند. پس رسانه‌ها، جزئی اجتناب ناپذیر از حیات انسانی می‌باشند که روز به روز محیط پیرامون جامعه بشری را بیشتر تسخیر می‌کنند. اما رسانه‌ها به عنوان ابزاری کاملاً فرهنگی در اختیار صاحبان قدرت قرار دارد و به وسیله‌ی آن سایر فرهنگ‌ها مورد تعدی قرار می‌گیرند و به اصطلاح رسانه‌ها ابزار تهاجم فرهنگی به ملل ضعیف جهان با هدف امحای فرهنگ آنان می‌باشد.

در سال ۱۹۵۵، روان‌پزشکی به نام گلدبرگ، اعتیاد جدیدی به نام «اعتیاد به اینترنت» را کشف کرد این اعتیاد به سرعت رو به گسترش است و هر روز افراد جدیدی را به کام خود می‌کشد گاه مشاهده می‌شود که افراد یا فرزندان ما چنان در اتاق‌های گفت و گو غرق می‌شوند که حتی زمان صرف ناهار و شام را فراموش می‌کنند.

این‌ها علائمی شبیه الکی‌ها یا معتادان به مواد مخدر دارند، بسیاری از آنها از بی‌خوابی رنج می‌برند، خسته‌اند، روابطشان با اطرافیان و جامعه به حداقل می‌رسد و بیشتر حالت عصبی دارند. کم رنگ شدن و از بین رفتن رابطه‌ی عاطفی کاربر با اعضای خانواده و تبدیل آن به رابطه‌ای سرد و مسالمت‌آمیز، از دیگر اثرهای نامطلوب اعتیاد به اینترنت است.

رابطه بین استفاده از رسانه‌های صوتی - تصویری و آسیب‌های اجتماعی:

در عصر حاضر شاهد پیشرفت روز افزون وسائل صوتی - تصویری و سرگرمی‌های رایانه‌ای هستیم که مصادیق بارز آن را رادیو، تلویزیون، اینترنت، ماهواره و .... تشکیل می‌دهند. این در حالی است که این وسایل از تمام پتانسیل‌های موجود خود مانند رنگ، صوت، موسیقی، و... کمک می‌گیرند تا بر جنبه نمایشی خود بیفزایند و در مرحله اول افراد را به استفاده هر چه بیشتر از این محصولات راغب کنند و سپس تأثیرات نامحسوس خود را بر فرد تحمیل کنند.

علاقه شدید گروه‌های سنی مختلف به ویژه کودکان و نوجوانان به استفاده از این گونه محصولات، به قدری است که هم در سطح خانواده‌ها تنش‌های گوناگونی را موجب شده و هم در سطح جامعه معضلاتی را در پی داشته است. این در حالی است که گروهی از دانشمندان معتقدند بسیاری از فیلم‌ها، چه تلویزیونی و چه سینمایی، آشکارا موجب تحریک و تشویق افراد به بزهکاری می‌شوند، مرزبندی‌های ملی و اعتقادی را می‌شکنند و برای مخاطبان محصولات یک شکل و یکسان فراهم می‌آورند که به یکسان شدن سلیقه افراد و حتی رنگ شدن ارزش‌های جامعه می‌انجامد. از میان برنامه‌های تلویزیون می‌توان به فیلم‌های خشونت‌آمیز اشاره کرد که تحقیقات میدانی ثابت کرده است خشونت در سنین پایین فرا گرفته می‌شود و هر چه کودک بیشتر رشد می‌کند، تغییر الگوی رفتاری او دشوارتر می‌شود (شولتز و شولتز، ترجمه سید محمدی، ۱۳۷۵).

یادگیری اجتماعی یا الگوسازی اجتماعی:

گزارش انجمن روان‌شناسی آمریکا^{۱۶۰} در سال ۱۹۹۳ حاکی از آن است که «هیچ تردیدی وجود ندارد آن دسته از افرادی که پیوسته خشونت تلویزیونی را تماشا می‌کنند، به شکل فزاینده‌ای گرایش‌های پرخاش جویانه را می‌پذیرند و رفتار خشن از خود بروز می‌دهند». علاوه بر این، مطالعات میدانی و بین‌المللی نیز نشان داده‌اند تماشای خشونت تلویزیونی، بروز رفتار پرخاشگرانه را افزایش می‌دهد، به گونه‌ای که این نوع رفتار می‌تواند به بخشی از الگوی رفتاری طولانی مدت فرد تبدیل شود (کارلسون و فایلتیزن، ترجمه شفقتی، ۱۳۸۰، ص ۸۴).

سیری بر تحقیقات انجام شده در ارتباط با نقش تلویزیون در بروز آسیب‌های اجتماعی

جرج گربرنر^{۱۶۱} در تحقیقی گسترده درباره طرح معروف «مطالعه شاخص‌های فرهنگی» به مطالعه تأثیرات رسانه‌ها بر طرز تلقی و دیدگاه‌های مخاطبان پرداخت وی در این طرح به بررسی موضوع «خشونت»^{۱۶۲} در-

¹⁶⁰ - American psycho logical Association

¹⁶¹ - george Gerbner

برنامه‌های تلویزیونی و شکل‌گیری دیدگاه‌های بینندگان بر پایه آن می‌پردازد. نتایج تحقیقات او تأثیرات محتوای برنامه‌های تلویزیونی بر دیدگاه تماشاگران پرمصرف را شامل موارد زیر می‌داند:

- ۱- افزایش احتمال قرار گرفتن در معرض خشونت.
- ۲- اغراق درباره آمار واقعی مشاغل یقه سفید (پلیس، وکلا و پزشکان).
- ۳- بدگمانی و سوءظن عمومی نسبت به مردم.
- ۴- ترس از پیاده‌روی به تنهایی در هنگام شب (به نقل از سورین و تانکارد، ترجمه دهقان، ۱۳۸۴، صص ۳۹۲-۳۹۰).

اولین بررسی علمی در مورد رفتار و حالات بزهکاران در برابر تلویزیون، از سوی هالوران^{۱۶۳} (۱۹۷۰) روان‌شناس انگلیسی، در مرکز تحقیقات دانشگاه لیستر انجام شده است. نتایج به دست آمده عبارتند از:

- ۱- اثر تلویزیون بر زندگی افراد غیر بزهکار به مراتب بیشتر از بزهکاران است.
- ۲- بزهکاران بیشتر به برنامه‌های محرک و پرخشونت گرایش دارند و کمتر به اخبار و برنامه‌های آموزشی و پرورشی علاقه نشان می‌دهند

۳- مقایسه بین والدین بزهکاران با والدین افراد غیر بزهکار اثبات کرده است در طبقات اجتماعی و اقتصادی پایین اجتماع، رابطه منفی معناداری بین فقدان یا کمبود فرهنگ یا آموزش فرزندان وجود دارد.

پژوهش‌های هیملویت^{۱۶۴}، او پنهایم^{۱۶۵} و وینسه^{۱۶۶} در خصوص اثرات خشونت بر کودکان ۱۱-۱۰ ساله و ۱۴-۱۳ ساله که بعضی از آنها در خانه تلویزیون داشته‌اند و بعضی فاقد آن بوده‌اند، نشان از اثر ناچیز تلویزیون بر خشونت کودکان دارد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، هر قدر هوش کودک بیشتر باشد، کمتر تلویزیون تماشا می‌کند. در سنین ۱۳ و ۱۴ سالگی، کنترل والدین بیشتر از سطح اجتماعی- اقتصادی خانواده بر رفتار کودک در این مورد مؤثر است (کازنو، ترجمه ساروخانی و محسنی، ۱۳۷۷).

ساروخانی و کتبی (۱۳۵۴) پژوهشی را با عنوان «کودک در برابر وسایل ارتباط جمعی، تحقیقی در شهر تهران» انجام داده‌اند که نتایج آن نشان می‌دهد که تلویزیون مهم‌ترین وسیله ارتباطی برای کودکان تهرانی است.

162 - violence

163 - Halloran

164 - Himloit

165 - oppenheim

166 - vince

پژوهش رجایی (۷۹-۱۳۷۸) نشان می‌دهد که از بین متغیرهای رسانه‌های گروهی، میزان قرار داشتن در معرض رسانه‌ها، با همبستگی ۲۹ درصد، بیشترین همبستگی را با رفتارهای انحرافی نوجوانان داشته است. ترجیح محتوای خشونت‌آمیز رسانه‌ها دارای همبستگی برابر با ۲۶ درصد بوده است و تقلید از شخصیت‌های رسانه‌ها، پایین‌ترین رابطه را با بزهکاری نوجوانان داشته است. باین حال رابطه هم‌چنان مثبت بوده است. فاضل (۱۳۸۶) نیز طی پژوهشی به نتایج زیر دست یافته است.

- پسران به مراتب، بیشتر از دختران به تماشای فیلم‌های خشونت‌آمیز علاقه‌مند هستند.
- بین میزان تماشای خشونت تلویزیونی و پایگاه اجتماعی- اقتصادی دانش‌آموزان رابطه مثبت معناداری وجود دارد.

- تماشای خشونت تلویزیونی و تأیید خشونت در میان کودکان متعلق به پایگاه اجتماعی- اقتصادی پایین، با یکدیگر ارتباط مثبت معناداری دارند.

- بین تماشای خشونت تلویزیونی و رفتار انحرافی با پایگاه اجتماعی- اقتصادی ارتباط وجود ندارد.
نتایج پژوهش قاسمی (۱۳۸۶) نشان داد که: بین استفاده بیش از ۵ ساعت از برنامه‌های تلویزیونی، با امکان بروز بزهکاری در نوجوانان رابطه وجود دارد

- استفاده بیش از یک ساعت از فیلم‌ها و لوح‌های فشرده ویدیویی در طول روز، احتمال بروز بزهکاری را در نوجوانان افزایش می‌دهد

- اولویت علاقه به برنامه‌های وسایل صوتی و تصویری، احتمال بروز بزهکاری را در نوجوانان افزایش می‌دهد. از جمله دلایل توجه و علاقه نوجوانان به ویژه نوجوانان بزهکار، به فیلم‌ها و سریال‌های پلیس، استفاده از صحنه‌های پرتحرک و خشن، قهرمان پروری و ماجراجویی، عملیات خطرناک، تقلید از شخصیت‌های رسانه‌ها و... را می‌توان نام برد. (رجایی، ۱۳۷۹).

نقش اینترنت در بروز آسیب‌های اجتماعی:

اینترنت با داشتن شرایط دل‌انگیز و کاذب مجازی و ویژگی منحصر به فرد خود از جمله محتوای تحریک‌آمیز، سهولت دسترسی، آسودگی و سادگی کار با رایانه، هزینه پایین و تحریک برانگیزی بصری، همگی موجب استقبال عظیم مردم در سراسر جهان شده است (ورنر، تانکارد، ۱۳۸۴) این امر هر چند موجبات رفاه و آسایش خانواده‌ها را فراهم نموده است اما در عین حال می‌تواند به عنوان عاملی تهدیدکننده برای خانواده‌ها محسوب شود. و در واقع یکی از دلایلی که اینترنت را تا این حد خطرناک جلوه می‌دهد به علت خطر مواجه شدن

کودکان از طریق اینترنت با افراد منحرف (به وسیله چت کردن) و دستیابی آنها به سایت‌های با موضوعات انحرافی (سکس، جنسی، خشونت و غیره) است. از طرفی استفاده بی‌رویه از اینترنت باعث می‌شود کاربر از تعامل با افراد فامیل و دوستان خود و ارتباط رو در رو باز بماند.

آسیب‌های فکری:

امروزه دنیای رایانه، هویت‌یابی و هویت‌جویی نسل جوان و نوجوان را در ابعاد فکری و اخلاقی تحت تأثیر قرار داده است. تا جایی که آسیب‌های اجتماعی رابطه‌ای تنگاتنگ با مقوله فناوری اطلاعات، انفجار اطلاعات و جهانی شدن پیدا کرده‌اند.

رایانه موجب بروز پدیده‌ای جدید با عنوان «اعتیادهای نو و مدرن» شده است و بدین وسیله آسیب‌های اجتماعی افزایش یافته‌اند. اعتیاد به شبکه عظیم مجازی، عوارض بسیاری بر جای می‌گذارد و زندگی طبیعی کاربران را تحت الشعاع قرار می‌دهد (هالوران، ۱۹۷۰). و به وابستگی شدید روانی و فکری می‌انجامد، به طوری که بعضی از کاربران به فضای غیر واقعی پناه می‌برند و در آن‌جا زندگی می‌کنند. با ورود اینترنت و رایانه به درون خانواده‌ها، بین والدین، معلمان و مربیان و دانش‌آموزان (فرزندان) جدایی فکری، عاطفی و فیزیکی رخ می‌دهد.

نتیجه تحقیقات نشان می‌دهد که درصد بالایی از نوجوانان و جوانان از اینترنت برای فعالیت‌های بیهوده‌ای نظیر: دوست‌یابی، بازی و صحبت با یکدیگر استفاده می‌کنند. محیط جذاب و به ظاهر صمیمانه سایت‌های اینترنتی سبب می‌شود که کاربر بدون آن که گذر زمان را حس کند، در آنها فعالیت داشته باشد. از طرف دیگر، نوجوانی که پشت میز رایانه و اینترنت نشسته است، برنامه‌های سایت را لذت بخش‌تر از سخنان پدر و مادر و تکالیف مدرسه می‌داند در نتیجه، در ارتباطات، رفتار و زندگی اجتماعی او اختلال ایجاد می‌شود.

کودکانی که از بدو زندگی و در دوران کودکی به دلیل کمبود فضاهای تفریحی و آموزشی در جامعه، در منزل با بازی‌های رایانه‌ای مشغول می‌شوند، به تدریج نوعی انزوا طلبی را پیش می‌گیرند که در نهایت باعث منزوی شدن آنان می‌شود، حال آن که کودکان در دوران رشد می‌باید باهم نوعان و کودکان هم‌سن خود بازی‌های دسته جمعی انجام دهند تا ارتباطات اجتماعی را فرا گیرند. منزوی شدن کودک و بازی با افرادی که در دنیای واقعی وجود خارجی ندارند، در آینده ممکن است آثار بسیار منفی و نامطلوبی در رفتارهای اجتماعی کودک ایجاد کند.

ماهیت منحصر به فرد اینترنت، نوع استفاده در خلوت و هم‌چنین فقدان نظارت والدین و بعضاً استفاده زیاد خود والدین از این ابزار، جوانان ایرانی را به سمت استغراق در شبکه عظیم مجازی سوق داده و موجب ایجاد عوارض بسیاری شده است.

تحقیقات انجام گرفته شده در زمینه تأثیر اینترنت بر آسیب‌های اجتماعی:

با مرور نظریه‌ها و یافته‌های پژوهشی در زمینه آثار فن‌آوری ارتباطی بر اجتماع، باید به این نکته توجه داشت که هیچ‌گاه نباید پدیده را مجزا از محیط پیرامون آن بررسی و مطالعه کرد و باید از سر واقع بینانه، داوری‌های خشک و جزمی را فرو گذاشته و با احتیاط و دوراندیشی محافظه کارانه، هم تأثیرات کوتاه مدت، موقتی و سطحی‌تر را مد نظر قرار داد و هم تأثیرات دراز مدت، دائمی و عمقی‌تر را از نظر دور نداشت. بر این اساس به نتایج پژوهش‌هایی که استفاده نامناسب از اینترنت را عامل آسیب‌های اجتماعی می‌دانند می‌پردازیم.

براساس نتایج پژوهشی که توسط پاشایی و همکاران در سال ۱۳۸۷ در مورد تجربه جوانان از زندگی با اینترنت انجام گرفت، مهم‌ترین تأثیرات ناشی از اینترنت عبارتند از:

جامعه‌گریزی، انزوا طلبی و احساس بیگانگی با خود و دیگران، تغییر و اختلال در سبک زندگی در زمینه‌های مختلفی چون فعالیت‌های زندگی، خواب و تغذیه. این صدمات منجر به پیامدهای جبران ناپذیر، کاهش روابط خانوادگی، تنهایی و آسیب‌های جسمی و روانی خواهد شد و در نتیجه هر نوع خدشه بر پیکره خانواده ممکن است سلامت جامعه را در معرض خطر قرار دهد.

مطالعات پارسونز^{۱۶۷} نشان می‌دهد صرف وقت زیاد با اینترنت، ارتباطات کلامی و تعاملات بین فردی با اعضای خانواده را کاهش و حلقه اجتماعی فرد را محدود می‌سازد. استفاده بدون محدودیت از اینترنت، فعالیت جسمی و تعامل چهره به چهره را نیز کاهش می‌دهد (قاسمی، ۱۳۸۹).

در تحقیقی که پرفسور نورمن نای، استاد دانشگاه استنفورد، در سال ۲۰۰۰ انجام داد این نتیجه حاصل شد که هر چقدر میزان استفاده از اینترنت افزایش یابد افراد زمان کمتری را با دوستان و فامیل می‌گذرانند، کمتر به خرید می‌روند یا حتی تلویزیون تماشا می‌کنند. در این تحقیق که بر روی ۴۱۱۳ بزرگسال اجرا شد. نتیجه گرفته شد که گرچه اکثر کاربران اینترنتی می‌توانند با استفاده از پست الکترونیکی با خانواده یا دوستان خود ارتباط برقرار کنند اما از این طریق هرگز نمی‌توانند با آنها قهوه بنوشند یا آنها را در آغوش بگیرند. این تکنولوژی وسیله‌ای شده‌است تا همانند تلویزیون در دهه‌های پیش اکثر ارتباطات سازنده را به حداقل برساند. بنا به نظر

نای، اینترنت فعالیتی فردی است که هیچ شباهتی به تلویزیون ندارد زیرا در آن فرد باید توجه و درگیری ملاحظه پذیری از خود نشان بدهد.

گوستاومش^{۱۶۸} (۲۰۰۲) در پژوهشی نشان داد که ارتباط اینترنتی و میزان استفاده از این فن آوری به صورت منفی با ادراک نوجوانان و کیفیت ارتباط با فامیل رابطه دارد یافته‌ها نشان می‌دهند که نوجوانانی که معمولاً از اینترنت استفاده می‌کنند با والدین خود دچار مشکل هستند و این مسأله بر کیفیت ارتباط آنها اثر می‌گذارد. دانش‌آموزان در تمامی سنین ممکن است تا حد نزول نمره‌های درسی و به هم خوردن روابط دوستانه آنها در اینترنت زمان صرف کنند.

روچلین و شنک^{۱۶۹} نیز استدلال کرده‌اند که اینترنت شبکه‌های اجتماعی را قیچی می‌کند و افراد را از خانواده‌های خود و دوستان آنها جدا می‌کند، آنها را اگر به صورت معتادان اینترنتی در نیابرد حداقل گوشه‌گیر می‌کند. (دیزارد، ۱۹۹۷ و فیشکین، ۱۹۹۲ به نقل از هوارد و همکاران ۲۰۰۱).

پور شهریاری (۱۳۸۴) پژوهشی تحت عنوان نقش استفاده از اینترنت در افسردگی، انزوای اجتماعی و چگونگی ارتباط میان نوجوانان ایرانی و والدینشان انجام داد. داده‌های پژوهش حاکی از آن است که بین میزان افسردگی، انزوای اجتماعی و وابستگی خانوادگی آنها با گروه کنترل، تفاوت معناداری در هر سه عامل دیده شد.

نتایج پژوهشی که توسط نادری و سجادیان (۱۳۸۸) با موضوع تحلیل مسیر رابطه بین ویژگی‌های شخصیت‌ها و وابستگی به اینترنت با کیفیت زندگی کاربران کافی نت‌های شهر اصفهان انجام گرفت حاکی از این است که افراد وابسته به اینترنت، تمایل کمتری به مرادده و ارتباط دارند. در واقع، وابستگی افراطی به اینترنت با جدا شدن فرد از دنیای واقعیت و کم تحرکی در ارتباط است و باعث کاهش شادکامی و تعاملات اجتماعی شده، ذهن کاربر را درگیر تخیلات ناکارآمدی می‌کند که نتیجه‌ای جز افسردگی، اضطراب و انزوای اجتماعی به همراه ندارد.

168 - Gostavmsh

169 - Rochline &. shenk

بحث و نتیجه گیری:

نتایج پژوهش‌هایی که تأثیر ابعاد منفی رسانه‌ها را مورد بررسی قرار داده‌اند حاکی از این است که استفاده نادرست از این امکانات منجر به آسیب‌هایی در اجتماع خواهد شد که بعضاً جبران ناپذیر خواهند بود. براساس تحقیقات به عمل آمده از میان برنامه‌های تلویزیونی می‌توان به فیلم‌های خشونت آمیز اشاره کرد. مشاهده اینگونه فیلم‌ها در سنین کودکی به طور مدام، بروز رفتار پرخاشگرانه و بزهکاری در نوجوانان را افزایش می‌دهند. از مهم‌ترین تأثیرات استفاده مدام از اینترنت اعتیاد به این رسانه، انزوا طلبی، جامعه‌گریزی و احساس بیگانگی با خود و دیگران و تغییر در سبک زندگی است. هر چند این رسانه‌ها دارای ابعاد مثبت فراوانی در زندگی بشر هستند اما بررسی این تحقیقات جای تأمل دارد تا بتوانیم از طریق اصلاح فرهنگ استفاده از رسانه‌ها از بروز آسیب‌های فرهنگی بر روی جامعه جلوگیری کرده، در جهت پیشبردهای اهداف جامعه اسلامی قدم‌های مثبت برداریم.

پیشنهادات:

همانطور که قبلاً به این موضوع اشاره شد تکنولوژی و فن آوری های رسانه ای به خودی خود پدیده ای خنثی هستند، و این انسان ها هستند که با طرز به کارگیری و نحوه استفاده از رسانه ها آن را خطرناک یا مفید معرفی می نمایند. بدون شک جامعه کنونی به دور از رسانه ها و تکنولوژی جدید نمی تواند پا بر جا بماند. اما جهت مثبت کردن کارکردهای مختلف رسانه ها باید نحوه استفاده از آنها را درست کرد و به همین منظور جهت بهره وری صحیح و حل معضلات کاربرد نادرست رسانه ها، باید مسئولین، فرهنگ سازی نموده و استفاده صحیح از این تکنولوژی را در جامعه آموزش دهند در این راستا پیشنهادات زیر عنوان می گردد:

- با ایجاد برنامه های آموزشی مفید مهارت های والدین را در جهت استفاده از کامپیوتر بالا ببرند.
- نحوه صحیح استفاده از فن آوری ها را به فرزندان آموخته و درباره خطرهای آن هشدار دهند.
- فعالیت های فرزندان توسط والدین تحت نظر قرار داده شود.
- استفاده به همراه دوستان از فن آوری ها جهت جلوگیری از انزوا طلبی.
- استفاده از نرم افزارهای فیلتر کننده برای جلوگیری از مشاهده برنامه های نامناسب.
- فراهم کردن اوقات فراغت واقعی به جای اوقات فراغت مجازی.
- آموزش های مناسب جهت استفاده از فن آوری های رایانه ای.
- ایجاد محدودیت های قانونی از طرف مسئولان قوه قضاییه و دست اندرکاران سایر سازمان ها، از جمله وزارت ارشاد اسلامی و.... برای تولید و تکثیر برخی از فیلم های غیر مجاز.
- افزایش تولید فیلم هایی که محتوای خانوادگی مطابق با ارزش ها و هنجارهای جامعه دارند و براساس ویژگی های مخاطبان و میزان تأثیرپذیری آنها تولید شده اند.
- برنامه ریزی صحیح در جهت تعدیل زمان نمایش فیلم های خشونت آمیز از طرف رسانه های ملی.
- نظارت بر استفاده از فیلم ها و سریال های خارجی در رسانه ملی.

منابع:

- ۱- امیدوار، احمد، اعتیاد به اینترنت، توصیف، سبب شناسی، پیشگیری، درمان و مقیاس‌های سنجش اختلال اعتیاد به اینترنت. نشر تمرین، ۱۳۸۶.
- ۲- پاشایی، فاطمه، نیکبخت نصرآبادی، علی‌رضا، توکل، خسرو (۱۳۸۷)، تجربه جوانان از زندگی با اینترنت: مطالعه کیفی، مجله علوم رفتاری، دوره ۲، شماره ۴.
- ۳- رجایی، علی‌رضا. (۷۹-۱۳۷۸) بررسی نقش خانواده، همسالان و رسانه‌های گروهی در رفتارهای انحرافی نوجوانان شهر مشهد، پایان‌نامه دکترا، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی.
- ۴- ساروخانی، باقر، کتبی، مرتضی، (۱۳۵۴) کودک در برابر وسایل ارتباط جمعی، تهران: دانشگاه تهران (طرح تحقیقاتی).
- ۵- ساروخانی، باقر (۱۳۸۶) نقش وسایل ارتباط جمعی در پیشگیری از وقوع بزه کاری، فصل‌نامه امنیت، سال ششم، شماره ۱.
- ۶- سورین، ورنر، تانکارد، جیمز. (۱۳۸۴) نظریه‌های ارتباطات (ترجمه علی‌رضا دهقان). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۷- شولتز، دوان، شولتز، سیدنی آلن. (۱۳۷۵) نظریه‌های شخصیت (ترجمه یحیی سیدمحمدی). تهران: ویرایش.
- ۸- فاضل، رضا (۱۳۸۶)، تأثیر برنامه‌های خشونت‌آمیز تلویزیونی بر رفتار اجتماعی کودکان. پایان‌نامه دکترا، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.
- ۹- قاسمی گل افشانی، محمد رضا (۱۳۸۸)، جهانی شدن، فناوری اطلاعات و ارتباطات و آسیب‌های اجتماعی مجله رشد آموزش علوم اجتماعی، دوره ۱۴، شماره ۲.
- ۱۰- کارلسون، اولاف، فایلیتزن، سیسیلیان. (۱۳۸۰) کودکان و خشونت در رسانه‌های جمعی (ترجمه مهدی سفقته)، تهران: مرکز تحقیقات صدا و سیما.
- ۱۱- کازنو، ژان، (۱۳۷۷) جامعه شناسی وسایل ارتباط جمعی (ترجمه باقر ساروخانی و منوچهر محسنی) تهران: اطلاعات.
- ۱۲- محبوبی منش، حسین (۱۳۸۱)، تأملی کوتاه درباره آسیب‌های اجتماعی به عنوان مسئله امنیت عمومی، فصل‌نامه دانش انتظامی، سال هشتم، شماره سوم.

۱۳- نیکبخت نصرآبادی، علی‌رضا، توکل، خسرو. (۱۳۸۷) تجربه جوانان از زندگی با اینترنت: مطالعه کیفی مجله علوم رفتاری، دوره ۲، شماره ۴، صص. ۳۳۳-۳۳۷.

۱۴- نیکبخت نصرآبادی علی‌رضا و همکاران. تجارب، حرفه‌ای شدن پرستاران در آغاز و روز به مرحله بالینی پرستاری در ایران. مجله حیات. زمستان ۱۳۸۴، (۳): ۸.

15- caplan SE, problemtic internet use and psychosocial well- being: Development of a theory- based cognitvc- behavioral measu rement instrument. Comput Hum Beh.2002:18:553-75.

16-- Hall As, parrssondJ. Internetaddiction:college student case study using best. Practices in cognitive behavior therapy Jmental Health couns, 2001:23 (4):312-27.

17-- Halloran, Tames, (1970).Telvision and Delinquency, London:leister university.

18-- Howard, Philip,E,N Rainie. L&Jones, s (2001). The place of the Internetin Evevyday life. www.blackwellpublishing.com.

